

רשימת ספרי "בן מלך" שיצאו לאור עד עתה:

- חג המצות
- ספרות העומר וחג
- השבועות
- ימי בין המצות - גלות ונאלה
- ימים נוראים
- חג הסוכות
- חנוכה
- ימי המורים
- הגדה של פסח
- בעניני מצוות התמידות
- שבקדש
- חכמה ומוסר
- שיר השירים
- שבת קודש
- מידת הבטחון
- שומע בעונה
- ענינים בש"ס ובהלכה
- זמירות שב"ק
- בראשית ח"א - מאמרי
- מבוא בראשית-נח
- בראשית ח"ב - לך
- לך-תולדות
- בראשית ח"ג - ויצא-ויחי
- שמות ח"א - שמות-בשלה
- שמות ח"ב - מאמרי מבוא
- יתרו-משפטים
- שמות ח"ג - תרומה-פקודי

ניתן להשיג: mechonbenmelech@gmail.com
 בארה"ב ניתן להשיג: salea@yefenotbooks.com | Warehouse: 8482450220

בסייעתא דשמיא

אוצרות בן מלך

פרשת נח
גליון מס' 77

מתורגמת של רבינו הגדול רבי לייב מינצברג זצוק"ל רבה של קהל עדת ירושלים

פרשת נח

אשר כל אחד מהם מהווה סיבה מצד עצמה לחיובה, ובכל מקום נכתבה בצורתה וסגנונה הראוי לה מצד טעמה המסוים שנתחדש בה, וכן מטעם זה אף נפרדו הפרשיות למקומות נבדלים כפי ענינם, והדוגמאות למכביר.

וכדרך זה נראה, שגם כפל הפסוקים שבפרשתנו הוא מאותו הטעם, שכן גם מצוה זו טומנת בחובה 'שתי פרשיות', וקיומה מתחייב מצד שני עניינים נפרדים.

כי הנה, בהצלת נח מן המבול ניתן לפרשו בשני אופנים, אופן

ויאמר אלוקים לנח קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ... ומכל החי מכל בשר שנים מכל תביא אל התבה להחיות אתך זכר ונקבה יהיו... ויעש נח ככל אשר צוה אותו אלוקים כן עשה (ו, יג-כב)

והנה בהמשך הפרשה נאמר שוב - ויאמר ה' לנח בא אתה וכל ביתך אל התבה כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה, מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה איש ואשתו... ויעש נח ככל אשר צוהו ה' (י, א-ה).

ונתקשו המפרשים הרבה ליישב את הסתירה הבולטת בין הכתובים, שהרי בתחילה נצטווה נח להביא אל התבה 'שנים מכל', בלא הבדל בין הבהמה הטהורה לבין הטמאה, ובסמיכות מספר פסוקים אחריו הבדיל הכתוב ביניהם, וציווהו להביא מכל הבהמה הטהורה שבעה שבעה (עיי' רש"י, ר"ב"ע ורמב"ן).

אמנם, ראשונה יש להתבונן מה פשר כפילות הדברים, שכן מלבד סתירה זו ומספר שינויי לשון, נראים הכתובים כחוזרים זה אחר זה. שאחר שכבר תיאר הכתוב דבר אלוקים אל נח לעשות התבה ולחסות בה מפני המבול, הבאת בעלי החיים אתו, וחתמת הענין 'ויעש נח ככל אשר צוה אותו אלוקים' (ו, יג-כב) - חוזר הכתוב בשנית על אותם הדברים, דהיינו הציווי לבוא אל התבה, הבאת החיות איתו, וחותרם שוב 'ויעש נח ככל אשר צוהו ה' (י, א-ה).

ואשר נראה בזה, על פי מה שביארנו (בן מלך ע"ה"ת ח"א - מאמרי מבוא מאמר ג) במה שאמרו חז"ל - 'כל פרשה שנאמרה ונשנית, לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה' (ב"ק סד:), אשר על פי דרכנו למדנו שכל מצוה או פרשה שבתורה שחזרה ונשנתה היינו משום שיש במצוה זו כמה פנים, וקיומה מתחייב משום כמה וכמה צדדים,

בגליון

פרשת נח

ביאורי פסוקים עמוד 1

המבול - הסתלקות השכינה מן הבריאה עמוד 5

היכל השבת

ברכת השבת עמוד 8

חכמה ומוסר

עבודת ה' יחד עם כלל ישראל עמוד 10

פרנס השבוע

מרחשון תש"פ

עץ חיים היא למחזיקים בה

הוצאות הדפסת גליון זה נודבו לזיכוי הרבים
 ע"י ידידנו הנכבד מחשובי אברכי קהילתנו מתומכי מכוננינו

הרב רבי **אליעזר לנדי** שליט"א
 לרגל הולדת הבן

זכות הפצת אור תורתו ובהירה של רבינו בעל הבן מלך
 תעמוד לו ולמשפחתו להתברך בכל הברכות האמורות למחזיקי התורה
 לראות ברכה והצלחה בכל אשר יפנה

לחנצחות ותרומות "פרנס השבוע/החודש"
 אפשר להתקשר לטלפון מס' 054-8422488

יו"ל ע"י מכון 'כתבי בן מלך'

לתרומות והנצחות נא לפנות ל-054-8422488

לקבלת העלון במייל, ניתן להצטרף בכתובת
mechonbenmelech@gmail.com

כתובת המכון: אוהב ישראל 1/9, ביתר עילית

לתגובות והערות נא לפנות ל-052-7616048

בעזרת ה' יתברך

ספרי 'בן מלך' מאת רבינו הגאון הצדיק בעל ה'בן מלך' זצוק"ל

אשר נתבקש לשייבה של מעלה והותיר אחריו ברכה את סידרת ספרי 'בן מלך' המאירים את העיניים ופותחים את הלב

אנו קוראים את חומש בראשית, האם אנו גם מבינים אותו?

ח. מה הביאור בעמידת מלאכי השרת בוויכוח נגד הקב"ה, בחלום יעקב, בעת הבריאה, ובמתן תורה.

ט. מה טעם נאסרה אכילת גיד הנשה בשל הפגיעה בירכו של יעקב.

י. מה המשמעות המעשית של החשבת אפרים ומנשה לשני שבטים.

ד. מה הטעם שלא כתבה התורה 'אלה תולדות אברהם' בשונה משאר האבות וגדולי הדורות.

ה. מדוע אותם המלאכים שנשלחו להפוך את סדום, נשלחו לבקר את אברהם.

ו. מה הטעם שלא זכתה שרה לראות בנישואי יצחק בנה.

ז. מדוע דווקא על יצחק נאסר לצאת לחוזה לארץ.

א. מה הוא ה'רקיע' שנברא ביום השני, ומה הם המים העליונים 'אשר מעל לרקיע', ואיה מקומם.

ב. 'אלה תולדות השמים והארץ בהבראם', וכי עד כה לא סופר על תולדות בריאת שמים וארץ, ומה התחדש עתה?

ג. מדוע נצרכה נטיעת גן בעדן להניח שם את האדם, והרי הארץ כולה נבראה לצורך האדם?

את התשובות לשאלות אלו ולעוד רבות, תמצאו בשלשת החלקים של 'בן מלך על התורה - בראשית'.

35 ש"ח לכרך
מבצע
לרגל התחלת חומש בראשית
ב' כרכים 60 ש"ח בלבד

בן מלך על התורה - להבין את התורה

כמו כן ניתן להצטרף לקבלת עלון "אוצרות בן מלך" שיוצא לאור מידי שבוע בכתובת המייל: mechonbenmelech@gmail.com

- ספרים
- למועדי השנה
- סדרת ספרים
- ביאורים ופירושים
- על המנהגים והמנהגים
- שיעורים
- על הש"ס
- ספרי
- הגות ומחשבות
- ביאורי סידור
- ספרי
- אמונה ומסורת
- מאמץ
- תורה ודעת
- אגודות
- תורה ודעת

הנצחת תורמים

קו בן מלך
03-3077354

מימנחה במכון
שיעורים 24 שעות ביממה
עמדות הטענה בבית הכנסת
לשונות מיוחדות
מחלקים לפי נושאים
בכל ההזדמנויות

רכישת ספרי בן מלך
במחיר המיוחדת ברחבי העולם

לשון הרמלה 054-8422488
כתובת אוהב ישראל 1/9
ביתר עילית

עמודי נטיעת לפי טקסט 46
לחצית האיתור
mechonbenmelech@gmail.com

ובשניה כינויו בשם הוי"ה - 'ויאמר ה' לנח... כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה', 'יעש נח ככל אשר צוהו ה' - המורה על מידת החסד שבה הציל ה' את נח ומשפחתו, בשל צדקותו וזכויותיו, וכנתבאר.

וזה אשר תעשה אותה שלש מאות אמה אורך התיבה חמישים אמה רחבה ושלושים אמה קומתה (ו, 10)

יש לבאר מדוע ציווה ה' את שיעורי מידות התיבה, שהרי זה כלל גדול שהתורה אינה באה להעניק עצות לאדם, ואם עניינם של שיעורים אלו היה משום שזה השיעור הנצרך להכיל את כל בעלי החיים ומאכליהם, לא היה הדבר צריך להיות נכתב בתורה, אלא היה על נח להשכיל ולהגיע לזה ע"י התבוננות ומחשבה, או שהיה הקב"ה מלמדו דבר זה בדרך חכמה, ואפילו אם היה נצרך שהקב"ה יגלה לו זאת לא היה הדבר צריך להיכתב בתורה. כי בתורה לא נכתבו אלא ענייני צדק ומשפט ודברי יושר וקדושה, ולא הדרכה בהשתמשות בחפצי העולם.

ונראה בזה על פי מה שכתב הרמב"ן (פסוק ט) - 'ידוע כי החיות רבות מאד, ומהן גדולות מאד כפילים וכראמים וזולתם, והרמש הרומש על הארץ רב מאד גם מעוף השמים מינים רבים אין להם מספר וכו', והנה יצטרך להביא מכולם שילידו כמותם וכאשר תאסוף לכולם מאכל אשר יאכל לשנה תמימה, לא תכיל אותם התיבה הזאת ולא עשר כיצא בה, אבל הוא נס, החזיק מועט את המרובה'.

ויש להוסיף שהיה כאן צורך בעוד הרבה ניסים, כגון הצוהר שהיה בתיבה, והתיבה הרי היתה מחולקת לקינים ולשלש קומות, ואיך הגיע האור לכל הקומות ולכל הקינים. וכן בהמשך הפרשה - ויסגור ה' בעדו, היה בדרך נס שלא נכנסו המים לתיבה.

והנה באמת הרי לא יפלא מה' דבר, והיה יכול להצילם בנס גם בלי תיבה כלל, להעלותם לשמים, או להסך עליהם בעננים, או שבנס לא יבואו עליהם המים וכדומה. אלא שגם התיבה היה הכל נס גמור.

ועיין שם בהמשך דבריו, שאף שבלאו הכי היה נצרך לנס, בכל זאת נצטוו לעשותה גדולה ולכפור מבית ומחוץ בכופר, כדי למעט בנס - 'כי כן הדרך בכל הניסים שבתורה או בנביאים לעשות מה שביד אדם לעשות, והשאר יהיה בידי שמים'. (ועיין ברבינו בחיי שהרחיב עוד הביאור בזה).

ובזה יבואר מה שתמהנו, שהרי אין שיעור גודל התיבה מספיק להכיל את כל הברואים, אלא שהגדר במצוה זו, היינו לעשות 'תיבה גדולה במידה מופלגת'. והנה מידת גודל התיבה שקבעה תורה היינו שבשיעור גודל כזה נחשב תיבה גדולה מופלגת. ואם כן זה שייך לקביעת התורה, והבן.

וביארנו במאמר 'המספרים בתורה' (בן מלך עה"ת - מאמרי מבוא מאמר 5) שמספר שלש מורה על ריבוי, ואכן כאן משמש מספר זה הן בענין האורך שלש מאות, וכן בגובה שלושים אמות, וכן תחתיים שניים ושלישים. אולם מספר חמישים נראה שהוא מטעם שלתיבה שארכה שלש מאות אמה נכון ותואם שיהיה רחבה חמישים אמה. והבן.

אחד הוא, שהקב"ה נוכח לראות שהנבראים אינם מקיימים את מטרת הבריאה ואין לו חפץ בבריאה מושחתת כזו, ועל כן נסתלק רצונו מקיום הבריאה, אך עדיין היה רצון הקב"ה להותיר מתי מעט בכדי להמשיך על ידם את קיום העולם, ונח היה ראוי לזה להשאיר דרכו את קיום העולם.

אמנם אפשר לפרש באופן נוסף שמכיון שהמבול הוא עונש לבני האדם על מעשיהם הרעים, ולכן נח שהיה איש צדיק, מגיע לו שבזכות מעשיו הטובים יצטל מעונש הכליה.

ונראה שאכן שני הדרכים אמת, והם מתחלקים לשני פרשיות מקבילות אלו שנאמרו בהצלת נח.

הפרשה הראשונה - תכלית עניינה לקיום העולם. וכפי שפירש הכתוב טעמו - 'ואני הנני מביא את המבול מים על הארץ לשחת כל בשר אשר בו רוח חיים מתחת השמים כל אשר בארץ יגוע. והקמותי את בריתי אתך ובאת אל התיבה אתה ובניך ואשתך ונשי בניך אתך. ומכל החי מכל בשר שנים מכל תביא אל התיבה להחיות אתך זכר ונקבה יהיו'. כלומר, הואיל ובא המבול לשחת הארץ ולמחות את כל היקום, אזי בכדי למנוע הפסד העולם והכחדת הנבראים כליל - בחר ה' במשפחה אחת שתהווה המשך לקיום האנושות, ועליהם צויה לאסוף עמהם מכל החי משפחה אחת - זכר ונקבה - לשם קיום מינם.

והנה בפרשה זו לא נתפרש מדוע נבחר נח להינצל, כי עיקר הטעם כאן הוא מצד רצון ה' בהשאת קיום מה לעולם, אלא שנח הוא הראוי לזה, ולכן לא נזכרה בפרשה זו התוספת המיוחדת בבהמה הטהורה, שכן למען הישרדותם והמשך קיומם - באמת אין הבדל בינה לבין הטמאה, ואף הטהורה די לה בזכר ונקבה בלבד.

ואילו הפרשה השנייה, מורה על ענין שני בהצלת נח ממי המבול, והוא מצד צדקותו של נח, וכפי שפירש הכתוב טעמו 'כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה', שכן לנוכח מעשיו הטובים באמת לא היה צריך להיענש בכלל הארץ מלאת החמס, ולכן ציווה ה' לעשות לו תיבה להינצל מן הפורענות. ואכן בפרשה זו, כיון שבשכרו של נח עסקינו, הוסיף לו ה' ממיני הבהמה הטהורה מספר בהמות יתר על הנדרש לקיום המין, אם לשם הקרבת הקרבנות, ואם לשם אכילת בשר שהותר להם אחר המבול, עכ"פ לצרכיו של נח היה זה, כשכר על צדקת דרכיו ויושר ארחותיו, וכן מטעם שיהיה בעולם ריבוי ממינים הטהורים.

[ויעויין רמב"ן שכתב - שנים מכל יבאו אליך להחיות - הודיעו כי מעצמם יבואו לפניו שנים שנים, ולא יצטרך הוא לצוד אותם בהרים וכו', אחרי כן צוהו שיקח מכל הבהמה הטהורה שבעה שבעה, ובאלה לא אמר שיבואו אליו אלא שהוא יקח אותם, כי הבאים להנצל ולחיות להם זרע באים מאליהם, אבל הבאים להקריב עולות לא גזר שיבואו מעצמם להישחט, אבל לקחם נח, כי הצוואה של שבעה שבעה היתה כדי שיוכל נח להקריב מהן קרבן, עכ"ל].

ומעתה גם יעלה יפה הבדל הכינויים שבין שתי הפרשיות, שבראשונה מכונה הקב"ה בשם 'אלוקים' - 'ויאמר אלוקים לנח', 'יעש נח ככל אשר צוה אותו אלוקים' - שכן מידת הדין היא השולטת בפרשה זו, ואין הצלת נח אלא למניעת הכליון הגמור,

הנה כי כן, שיעורין אלו שיעורין של תורה הן, ונצטווה נח לעשות את המוטל עליו מצד השיעור הראוי למצוותו, וממילא יבוא הנס שיחזיק המועט את המרובה, כמו שכתב הרמב"ן.

* * *

ואני הנני מביא את המבול מים על הארץ לשחת כל בשר אשר בו רוח חיים מתחת השמים כל אשר בארץ יגוע (יז, יז)

צריך ביאור מדוע בחר ה' למחות את העולם דווקא בצורה זו של מבול, ומדוע לא מחה אותם ע"י מגיפה ושאר מיתות, כמו במכת בכורות או צבא סנחריב וכיו"ב.

ונראה הטעם שה' השחית את העולם דווקא באופן זה של מבול, שבכך מתבטא יותר שה' הוא המעניש, כי מקום ה' הוא ברקיע שהוא על המים העליונים.

ואכן בכמה מקומות מצינו, שכשבה ה' להעניש את העולם מופיע באחת משני דרכים, ששניהם קשורים למים העליונים.

או שמעניש עם מטר השמים עצמו ע"י נתינת גשמי זעף, וכמו שהיה במבול. וכן במצרים - 'וימטר ה' ברד על ארץ מצרים' (שמות ט, כג). ולעתיד לבוא הוא אומר (יחזקאל לח, כב) 'וגשם שוטף ואבני אלגביש וגו' אמטיר עליו'.

או בדרך אחרת, שמונע את המטר הבא ממקומו, כמו שנאמר 'ואם לא תשמעו לי וגו' ואם בחוקתי תמאסו וגו' ונתתי את שמיכם כברזל וגו' ולא תתן ארצכם את יבולה וגו' (ויקרא כה, יד כא), וכן 'השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם וגו' ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה' (דברים יא, טז-יז).

ומפורש דבר זה שמנהיג ה' את העולם על ידי המים הנמצאים במקומו, בספר 'איוב' - 'אף אם יבין מפרשי עב תשואות סוכתו וגו' כי בם ידין עמים יתן אוכל למכביר וגו' (לו, כט-לג). ושם 'אף ברי יטריח עב יפיץ ענן אורו, והוא מסכות מתהפך בתחבולתו לפעלם כל אשר יצום על פני תבל ארצה, אם לשבט אם לארצו אם לחסד ימצאהו' (לז, יא-יג).

*

עוד נראה שצורה זו באה להורות על ביטול הבריאה הראשונה, כלומר שמכיון שהעולם לא הוטב בעיניו החריבו עד היסוד, ובנה עולם חדש. וכמו שאמר 'כי נחמתי כי עשיתים' (לעיל ו, ז). ולכן החזירו למצב שהיה קודם, דהיינו עולם מוקף מים, [וכלשון הפיוט 'אלה אזכרה', בתפילת מוסף של יו"ט] 'אהפוך את העולם למים, לתוהו ובוהו אשית הדומים'. והיינו דכתיב 'כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ'. וברש"י 'את הארץ - ד"א את הארץ, עם הארץ שאף שלשה טפחים של עומק המחרישה נמוחו ונטשטשו'. כלומר שע"י חזירת העולם למים לא רק שמתו כל בשר, אלא גם הארץ עצמה נמחתה.

וראה במאמר 'המבול - הסתלקות השכינה מן הבריאה'.

* * *

והקימותי את בריתי אתך ובאת אל התיבה אתה ובניך ואשתך ונשי בניך אתך (יז, יח)

צריך ביאור מה ענין ברית לכאן, וברש"י פירש בשם המדרש 'ברית היה צריך על הפירות שלא ירקבו ויעפשו ושלא יהרגוהו

רשעים שבדור'. אולם בפשוטו משמע שהברית היא על עצם הצלתו מהמבול. ונראה שזה כוונת הרמב"ן - 'ויותר נכון בדרך הפשט כי ענין 'והקימותי את בריתי' לאמר בעת שיבוא המבול תהיה ברית קיימת אתך, שתבוא אל התיבה אתה וביתך ושנים מכל הבשר להחיות, כלומר שתחיו שם ותתקיימו לצאת משם לחיים'.

אמנם נתקשה מה צריך 'ברית' לזה, ולכן כתב בהמשך דבריו 'הברית הוא דבר השם כשיגזור אומר בלא תנאי ושיוור ויקיים והזכיר הברית, והזכיר שיהיה קיים'.

ונראה לבאר שאין הכוונה שיכרות עתה עמו ברית מחודשת, אלא עצם הקשר שיש לבוא יתברך עם הנבראים הוא נחשב 'כברית', שמאחר שבראם הרי זה כאילו הבטיחם שיהיו קיימים, שמכיון שברא אותם כבעלי הכרה ורצון קיום, לא בראם בכדי, והרי זה כאילו יש לו ברית עם העולם שיהיה קיים. ועל כך אמר הקב"ה לנח, שהוא יקים עמו את הברית על קיום העולם, ועל ידו יהיה קיום הברית הזאת שיש לבוא עם הנבראים.

[ועיין באבן עזרא שכתב שיתכן שזה רמז לברית הקשת שניתן לנח אחר המבול, ועל פי דברינו יש לומר שאף ברית הקשת אינה אלא המשך לברית הקדומה שיש לבוא עם הבריאה, ובעת שניתן הקשת רק נתחדש שיהיה אות הברית].

* * *

מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה איש ואשתו ומן הבהמה אשר לא טהורה הוא שנים שנים איש ואשתו. גם מעוף השמים שבעה שבעה זכר ונקבה לחיות זרע על פני כל הארץ (יז, א-ב)

וברש"י פירש הטעם שמן הבהמה הטהורה נצטווה לקחת שבעה שבעה, כדי שיקריב מהם קרבן בצאתו.

ונראה שהוא בדרך המדרש, אבל בפשוטו היינו משום שכן ראוי שהמינים הטהורים יש להציל מהם יותר, ושיתקיימו מהם יותר בעולם.

ויש מפרשים שכתבו בדומה לפירש"י, שכיון שאוכלים מהם וממעיטים אותם צריך ליקח מהם יותר (עיין חזקוני ובכור שור). אולם בפשוטו הוא כאמור שעצם הדבר שהם מינים טהורים ראוי שיהיו מהם יותר בעולם. (ועיין מש"כ בזה לעיל ו, יג-כב).

* * *

יום ולילה לא ישבותו (ח, כב)

בגמרא - 'אמר ריש לקיש עובד כוכבים ששבת חייב מיתה, שנאמר ויום ולילה לא ישבותו' (סנהדרין נח).

בפשטות הטעם בזה משום קיום העולם, ועיין מה שביארנו בזה בטעם הדבר שדווקא לבני נח נאסרה השבתה - במאמר 'המבול - הסתלקות השכינה מן הבריאה'.

והנה עיין במדרש שנתנו טעם שונה לחיוב מיתה - 'ואמר ר"י בר חנינא, עובד כוכבים ששמר את השבת, עד שלא קיבל עליו את המילה, חייב מיתה, ולמה שלא נצטוו עליה. ומה ראית לומר עובד כוכבים ששמר את השבת חייב מיתה, א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן, בנהוג שבעולם, מלך ומטרונה יושבין ומסחיין זה עם זה, מי שבא ומכניס עצמו ביניהם אינו חייב מיתה. כך השבת

המועדים, אף שאין לזה משמעות והוי מעשה שטות, אך לא נאמר בו חיוב מיתה, שאין בהם בחינה זו של 'מלך ומטרוניתא', כמו שיש בשבת קודש.

ויקח שם ויפת את השמלה וישימו על שכם שניהם וילכו אחורנית ויכסו את ערות אביהם (ט, כג)

וברש"י - 'אין כתיב כאן ויקחו אלא ויקח, לימד על שם שנתאמץ במצוה יותר מיפת, לכך זכו בניו לטלית של ציצית, ויפת זכה לקבורה לבניו שנאמר (יחזקאל לט, יא) אתן לגוג מקום שם קבר, וחם שביזה את אביו נאמר בזרעו (ישעיה כ, ד) כן ינהג מלך אשור את שבי מצרים ואת גלות כוש נערים וזקנים ערום ויחף וחשופי שת וגו'.

כלומר שיעקר המצוה נעשה ע"י שם, ויפת רק נטפל לו - ולכן גם נתפלגו בברכתם במידה זו, ששם קיבל את עיקר הברכה - 'ברוך ה' אלקי שם ויהי כנען עבד למו', וברכת יפת טפלה לו - 'יפת אלוקים ליפת וישכון באהלי שם'.

ובדרשת חז"ל זו שהובאה ברש"י 'לימד על שם שנתאמץ במצוה יותר מיפת', נראה להטעים, שלא בהתאמצות בפעולת המצוה בלבד הכתוב מדבר, אלא בעצם הגישה למהות המצוה ותוכנה. שאמנם שניהם לכבוד אביהם נתכוונו, אך שם נתכוון לחלוק כבוד לאביו באופן חיובי, ויפת לא נתכוון אלא להצילו מבזיון, ולהסיר חרפתו מעליו. ואכן מידה כנגד מידה באו אלו על שכרם, שם שכיסה את אביו על מנת לכבדו - זכה לטלית של ציצית, שהוא בגד המהווה כיסוי של כבוד, ויפת שלא נתכוון אלא להציל את בזיון אביו - זכה לקבורה, שפשוטות תכלית קבורת המת היא כיסוי גופו לשם מניעת בזיון [כדאיתא בסנהדרין (מו)]. קבורה משום בזיון, וכפי שנקטו הראשונים במסקנת הסוגיא שם]. אבל חם שביזה את אביו - באה עליו קללה עולמית להיות עבד לאחיו, וסופו להיות גולה ונערים ונערות ערומים ויחפים, תכלית החרפה והבזיון.

הזו בין ישראל ובין הקב"ה, שנאמר 'ביני ובין בני ישראל', לפיכך כל עובד כוכבים שבא ומכניס עצמו ביניהם, עד שלא קיבל עליו לימול, חייב מיתה' (דב"ר א, כא).

וכעין זה אמרו - 'מהו נתן לכם, לכם נתנה ולא לעובדי כוכבים, מכאן אמרו אם יבואו מעובדי כוכבים וישמרו את השבת לא דיים שאין מקבלים שכר אלא שחייבים מיתה שנאמר ויום ולילה לא ישבותו, וכן הוא אומר (שמות לא) ביני ובין בני ישראל וגו', משל למלך יושב ומטרונא יושבת כנגדו, העובר ביניהם חייב' (שמו"ר כה, יא).

והיינו דמשום שלא נצטוו על השבת, הוי כנכנס למקום המלך בלי רשות.

ונראה שיש בזה נפק"מ, וצריכים אנו לשני הטעמים. הדנה מטעמא דמלך ומטרונא לבד, פשוט דאין חייבין מיתה רק אם קובעין לעצמן מנוחה ביום השבת של ישראל, שרק אז הוי כמשתמש בשרביטו של מלך. אבל מטעמא דיום ולילה לא ישבותו, עוברין גם אם יקבעו להם יום מנוחה ביום אחר, וכדאמרו שם בגמרא - 'אמר רבינא אפילו שני בשבת'. שבזה עובר על הציצוי של יום ולילה לא ישבותו. והטעם בזה משום שמוטל עליהם לעסוק בישובו של עולם.

ונראה עוד, דהאי טעמא שאמרו במדרש, מלך ומטרונא וכו', גם יש בו הוספה על הדין של יום ולילה לא ישבותו. דמצד הדין של יום ולילה לא ישבותו, מסתברא דמותר לו לעשות באקראי יום אחד למנוחה, ואינו עובר רק אם קובע לו יום קבוע למנוחה אחת לשבוע, או אחת לעשרה ימים וכדומה. שזה סתירה לצווי של יום ולילה לא ישבותו, אבל באופן חד פעמי אין עובר. אמנם בשבת, אפילו אם אינו קובע לו את היום הזה למנוחה תמיד, אלא שבא לעשות לו יום שבת אחד למנוחה, כדי להשתתף בשבת של עם ישראל, אף שלא בקביעות. בזה יתחייב מיתה, ומטעמא דאיתא במדרש משל למלך ומטרונא וכו'.

אמנם אם יבוא עכו"ם להשתתף בחג המצות או בשאר

המבול - הסתלקות השכינה מן הבריאה

אחר המבול - עולמו של האדם

ויאמר ה' אמחה את האדם אשר בראתי מעל פני האדמה מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים כי נחמתי כי עשיתים' (י, ו-ז).

וזה הטעם שהקב"ה החריב את העולם במבול על ידי מים דווקא. [שהרי הרבה דרכים למקום, וכמו שמצינו בסדום שנחרב על ידי מטר אש וגפרית והפיכת הערים, או במגיפה כמו במכת בכורות ובחיל סנחריב]. משום שחורבן העולם במים משמעותו שחזור לתחילתו כמו שהיה ביום הראשון והשני לבריאה, בטרם נסתלקו המים מן הארץ. כלומר שכל הבריאה הראשונה כביכול נתבטלה וחזרה למקומה. וכעין שמצינו בגמרא שאם לא היו מקבלים ישראל את התורה היה הקב"ה מחזיר את העולם לתוהו ובוהו (שבת פח.), [וכן מצינו בלשון הפיוט (אלה אזכרה, בתפילת

ברש"י - 'עשה לך תיבת עצי גופר - הרבה ריח והצלה לפניו, ולמה הטריחו בבנין זה, כדי שיראוהו אנשי דור המבול עוסק בה ק"כ שנה, ושואלין אותו מה זאת לך והוא אומר להם עתיד הקב"ה להביא מבול לעולם, אולי ישובו' (י, ו).]

ונראה שבעומק הדבר, טמון כוונה ומטרה בטריחה זו, והיינו שמעתי חל שינוי בהנהגת ה' בעולם.

כלומר שביסודו של דבר כבר גמר הקב"ה בדעתו להחריב את העולם ונסתלק הרצון העליון בקיומו. וכמו שכתוב בסוף פרשת בראשית 'וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ ויתעצב אל לבו.

1. [עיין 'תורה ודעת' גליון 3 מאמר 'מצות ציצית' בביאור הענין בארוכה].

מוסף של י"כ) 'הפוך את העולם למים, לתוהו ובוהו אשית הדומים'].

והיינו דכתיב 'כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ'. וברשי' 'את הארץ - עם הארץ, שאף שלשה טפחים של עומק המחרישה נמוחו ונטשטשו'. כלומר שע"י חזירת העולם למים לא רק שמתו כל בשר, אלא גם הארץ עצמה נמחתה.

ובזה מבואר גם מה דאיתא בירושלמי פסחים פ"א שלא שמשו המזלות בזמן המבול, כלומר שהעולם חרב מעיקרו.

הצלת נח - מהלך מחודש בבנין העולם

הנה אף שציווה הקב"ה לנח על בנין התיבה בעבור שינצל מן המבול, אין בכך חזרה ממה שהיה ברצונו למחות את העולם, כי אכן העולם הראשון חרב ואיננו, אלא שנחדש מציאות חן לנח, שמעשיו נתן ה' כח לנח ובניו שהם יבנו ויטפחו את העולם עבור עצמם. ומעתה רצון ה' שקיום העולם יהיה בצורה כזו שהקב"ה כביכול משאיר את העולם לידי של האדם, שהוא יטרח ויבנהו וישכללהו. והוא עולם חדש לגמרי, עולמו של נח כביכול.

זה הטעם שהטריחו הקב"ה כל כך בבנין התיבה, כי אם היה ה' מציל את נח ובניו באופן שהיה איוה מקום מסויים בעולם בלא מבול, היה משמעות הדבר שהמקום הזה נשאר כמקדם, ובו ממשיך ה' להנהיג את עולמו הראשון וחוזר הכל לכמות שהיה. לכך ציווהו על עשיית התיבה דהיינו שיציל הוא את עצמו ואת כל בעלי החיים, ואכן הכל עשה נח במו ידיו וטרח על כך כל אותם השנים, כלומר שכל ההצלה היא בכח מעשיו ועמלו. ומעתה ואילך האדם הוא שידאג ויבנה את העולם בטרחתו, ואיתא בחז"ל שנצטווה להכניס לתיבה ייחורים של צמחים, כלומר שאחר המבול היה העולם שמם, ונח ובניו ושבעים האומות החלו לבנותו.

מאז נח עול קיום העולם הוטל על האדם

הנה אחרי שחטאו ומלאה הארץ חמס, שוב אין העולם כדאי שה' יהיה בונה אותו כבנין הראשון שהיה 'עולם הנתינה והחסד', ושניתן באופן של שפע. אלא הוא עולם של עמל ויגיעה, כי מאז ואילך אין האדם כדאי וראוי לתת לו עולם מוצלח כזה שהכל מצוי לו בשפע וה' מטפחו בחביבות בידו הרחבה, אלא ניתן לו עולם מוגבל ומצומצם אשר על האדם מוטל עול קיומו, ועליו להתאמץ ולעמול קשות בכדי שיתמשך קיומו של העולם.

ובזה יבואר מדוע רק נח ובניו נצטוו במצוה של 'יום ולילה לא ישבותו', וכפי שדרשו חז"ל (סנהדרין נח): שהוא מצוה על בני נח שלא לשבות מעבודה וכן נח ששבת חייב מיתה. אבל אדם הראשון לא נצטווה על זה, ולפי מה שביארנו הטעם בזה, משום שבתחילת הבריאה לא היה התפקיד של בנין העולם מוטל כל כך על האדם, ורק בעולם החדש שלאחר המבול קיום העולם תלוי באדם והוא זה הדואג לקיומו ובניינו, ולכן אסור לו לשבות ממלאכה זו אפילו יום אחד, בכדי שלא יגרום הרס וחורבן לעולם. 'כי לא תוהו בראה לשבת יצרה'.

ונראה שזה עומק המטרה בסיפורי התורה בפרשיות בראשית נח, להודיע לדורות עולם, שהעולם עתה אינו במצבו הראוי כמו שהיה בעת הבריאה. כי בתחילת ימות העולם, היה העולם 'עולמו של הקב"ה', והיה מלא ומשופע ברוב טובה וברכה. וכמו שנאמר - ויטע ה' אלוקים גן בעדן מקדם (לעיל ב, ח), שמשמעות הדבר

הוא שהבריאה היא מקום לשכינת ה'. העולם היה ארץ חפץ של הבורא, וכדאמרו חז"ל - עיקר שכינה בתחתונים היתה (ב"ר י"ט). והאדם היה בעל 'צלם אלוקים', וביארנו שם שעניינו שאיש האלוקים נמצא בעולם ומביא את האור האלוקי בריאה.

חטיא הדורות הראשונים גרמו הסתלקות השכינה מן הארץ

אבל בהמשך ימי העולם באו ואירעו פגמים שונים שסילקו את החפץ העליון מן הבריאה. תחילה היה חטא עץ הדעת, שהאדם גורש מגן עדן. ונתקללו האדם והאדמה - 'וקוץ ודרדר תצמיח לך', 'בויעת אפיך תאכל לחם', ומאז כבר לא היה לבריאה אופי של גן ה'. העולם איבד את היותו 'עולמו של הקב"ה', והפסיד את מהותו כעולם שעומד רצון ועונג של הקב"ה. אחר כך אירעה ירידה נוספת בדור אנוש, ועשרה דורות שהיו מכעיסין ובאין. עד שבא דור המבול. אשר אז כבר כאמור נסתלק לגמרי החפץ של הבורא מן העולם, עד שנאמר - 'נחמתי כי עשיתים', ובא המבול ושטף את הכל. וגם מן האדם ניטל הודו - וכמו שפירש הרמב"ן בפסוק 'לא ידון רוחי באדם' שניטל מהאדם רוח וצלם האלוקים.

ואף שהציל ה' את נח ובניו מן המבול, אמנם אין משמעות הדבר שהוא המשך העולם כפי שהיה כאשר סידרו הבורא בתחילה, אלא הקב"ה נתן לנבראים עולם חדש, עולם של נח ובניו.

ולכן ההצלה מהמבול היתה על ידי שנח בנה את התיבה כלומר שהקב"ה מאפשר לו לשרוד ולקיים את עצמו ואת המשכיות העולם בכח הנבראים עצמם. וניתן לו רשות להרבות זרעו כעפרות תבל וצאצאיו כחול הים. אבל מכאן ואילך כבר נח זה אותו עולם מבוך שמתבטא בו הרצון העליון.

מאז המבול מוטל עול עבודת העולם על הבריות

ואיתא במדרש שמאז המבול איבד העולם הרבה מן הטובות, כי עד המבול היה הכל פורח בהצלחה מרובה, וכן האנשים היו חזקים ובריאים ואדם לא היה חושש בראשו - 'עוד כל ימי הארץ זרע, אמר רבי יצחק מי גרם להם שימרדו בי לא על שהן זורעין ולא קוצרין, דאמר רבי יצחק אחת לארבעים שנה היו זורעים, ומהלכין מסוף העולם ועד סופו לשעה קלה, ומתלישין ארזי לבנון בהליכתן, והיו אריות ונמרים חשובים בעיניהם כנימה בבשרו, הא כיצד היה להם אויר יפה כמון הפסח ועד העצרת' (בר"ד לד, יא). ובגמרא (סנהדרין קח). 'ת"ר דור המבול לא נתגאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקב"ה'.

והיינו כמו שנתבאר שעד המבול היה העולם מלא שפע וברכה, כיון שהיה זה עולמו של הקב"ה, שה' מטיב עמו מצד חסדו וטובו ומטפחו ומשפיע עליו מידו הגדולה והרחבה, וכלום מה חסר בבית המלך. אולם מעת המבול איבד העולם את מעמדו הנכבד כ'עולמו של הקב"ה', ומעתה הוא העולם של הנבראים, שנתן להם הבורא את העולם שיקיימוהו הם במעשיהם.

ואכן מיד בצאת נח מן התיבה נטע כרם, זאת לעומת אדם הראשון שהקב"ה נטע עבורו גן בעדן מקדם. וכן בכל העולם נבראו האילנות במאמר תדשא הארץ דשא וכו' ועץ עושה פרי וכו', ולא הוצרך אדם הראשון לעסוק בנטיעה, רק לעבדה ולשמרה. אבל

העולם שאחר המבול הוא שנתן ה' לנבראים לקיים לעצמם את העולם, והוטל עליהם לעסוק בבנין העולם כמו ידיהם.

והוא מה שאמרו במדרש (מדרש אבכיר, פירוש הרא"ש עה"ת), שעד נח היו האנשים בלי חילוק אצבעות בכפות ידיהם. ומשמעות הדבר שהאצבעות הם מכשירי עבודה, והידיים הוכשרו לעמל ועבודה. כלומר שעד המבול בני האדם ישבו בטובו של עולם, העולם של הקב"ה, אכלו ושתו כמעט בלי טירחה ועמל. וזרעו אחת לארבעים שנה, אבל מאחר המבול זהו עולמו של נח, עולם של בעלי אצבעות, שעבור קיום וישוב העולם נאלצים כל האנשים לעמול ולעבוד.

קרבנו של נח - סיבה לקיום העולם

והנה כאשר יצא נח מן התיבה הקריב קרבנות, ועבור זאת נשבע ה' שלא יביא עוד מבול לעולם. כמו שכתוב (ח, כ-כא) 'ויבן נח מזבח לה' ויקח מכל בהמה הטהורה ומכל העוף הטהור ויעל עולות במזבח. וירח ה' את ריח הניחוח ויאמר ה' אל לבו לא אוסף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם, כי יצר לב האדם רע מנעריו ולא אוסף עוד להכות את כל חי כאשר עשיתי'.

ומשמעות הדבר שאף הזכות שעבורה קיים העולם אחר המבול גם היא בא על ידי האדם, שקרבנותיו של נח הם היו סיבה להמשך קיום העולם מאת ה'.

והנה בתחילת הבריאה היה קיום לעולם מאת ה' מצד עצמו, ולא נתפרש שרצה ה' בקיום העולם מחמת הקרבנות, והיינו כאמור כי הבריאה בראשיתה נבראה כעולם החסד וההטבה מאת ה', והבריאה כולה היא חסד ונתינה שה' חפץ להיטיב לנבראים, ורק אחר המבול כאשר סילק ה' את רצונו מן העולם, זקוק העולם לזכויות כדי להתקיים, ורק על ידי עבודתו של נח, וכן בהמשך הדורות מקריבים קרבנות לפני ה' ועובדים לפניו בשאר עבודות ובקיום המצוות, ועבודה זו היא המעניקה נחת רוח לפני ה' ומעוררת את רצונו ה' להמשיך את קיום הבריאה.

והוא מה שרמזו במדרש על הפסוק וירח ה' את ריח הניחוח - 'הריח ריחו של אברהם אבינו עולה מכבשן האש, וירח ריח של חנניה מישאל ועזריה עולין מכבשן האש וכו', וירח ה' הריח ריח דורו של שמד וכו' (ב"ר לד, ט). והיינו שבזכות העבודה במסירות נפש של כל הדורות נמשך קיום העולם.

והנה איתא בחז"ל שאדם הראשון הקריב קרבן שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היתה לו במצחו שנאמר ותיטב לה' משור פר מקרין מפריס' (ע"ז ח). ונראה שקרבנו של אדם הראשון אף הוא משום חובת העבודה של העולם כלפי בוראה. אכן צריך טעם מדוע לא נכתב בתורה קרבן זה.

ועל פי דברינו כאן מבוארים הדברים שפיר, כי קרבנו של נח היה לו משמעות רבה בעצם המשכיות קיום העולם, וכל מה שהעולם קיים הוא עבור אותה הקרבה. מה שאין כן קרבנו של אדם הראשון, אף שבוודאי כלל הנבראים חייבים עבודה לבורא יתברך, אולם הבריאה לא היתה תלויה ומונתה בעבודה זו, כי הבריאה הראשונה היתה בבחינת הטבה וחסד של הקב"ה מצד עצמו שרצה לתת טוב וחסד לברואיו, 'עולם החסד והנתינה', כאמור. ולכן קרבנו של אדם הראשון לא נתפרש בתורה שבכתב, כי אין הוא חלק מסיפור תולדות העולם.

אך אחר המבול נשתנה מצב זה, שבטל המצב של 'עולם החסד', והעולם נתחדש באופן שקיומו תלוי בנבראים. ולכן התורה מציינת את קרבנו של נח שהוא היה הסיבה לקיום העולם, וכל העבודה שהנבראים עושים בעולם לכבוד ה' הוא המשך לאותה הקרבה, ומעתה אין העולם עומד אלא בזכות העבודה.

שינוי במאכלים המותרים לאדם

ואכן מצינו שנשתנה הלכה יסודית בדינים המוטלים על האדם על ידי המבול, שעד המבול לא הותר אכילת בשר בעלי חיים לאדם, ואחר המבול הותר לו כמו שכתוב - 'כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה כירק עשב נתתי לכם את כל' (ט, ו).

ועל פי המבואר בדברינו מובן הענין שפיר, שמאז המבול חל שינוי מהותי בעצם צורת נתינת העולם לנבראים מאת ה'. שעד המבול היתה הבריאה בחינת 'עולמו של הקב"ה' וקיומו היה מחמת טובו וחסדו יתברך, אך מאז המבול ואילך כל קיום העולם נתון בידי האדם, הן בכך שקיום העולם תלוי בזכויותיו, וכמו שהיה בנח שהקריב קרבנות, ועבורם נתרצה ה' להבטיח את קיום העולם. וגם השגת כל הדברים תלויים בפעולותיו ומעשיו של האדם. וכמו שהיתה צורת ההצלה בעת המבול דווקא על ידי התיבה שנבנתה בעמל בידי נח.

ובזה מבואר שפיר שעד המבול היה אסור באכילת בעלי חיים, שהרי האדם ובעלי החיים שניהם בעלי נפשות שנבראו על ידי הקב"ה, ואין לאדם זכות לאכול אותם אחר שלא נבראו לשם כך להיות לו למאכל.

אולם אחר המבול שהעולם כולו ניתן לאדם והוא אשר מקיים אותו בזכויותיו, וגם כל הנצרך בעולם הוא עושה בפועל כפיו ומעשיו ידיו, נמצא שהוא עליון על כל בעלי החיים, והרשות נתונה בידו לאכלם.

דעות הראשונים במשמעות הברכה בשבת בראשית

והנה בפרשת בראשית דנו הראשונים בפירוש הכתוב 'ויברך אלוקים את יום השביעי', שהרי ברכה זו אינה ניכרת בעולם וכמו שתמה הרמב"ן 'אין זה מושג בהרגש לאנשים'. ולפי דברינו כאן נראה לבאר שאמנם בעת הבריאה היתה ברכה זו של שבת שרויה על כל העולם, גם בעולם הזה. כי העולם בעת הבריאה, אכן היה עולמו של הקב"ה שהוא שורה בו וניכר בו מציאותו, ולכן גם שררו בו כל ענייני השבת, שהרי השבת הוא יומו של הקב"ה, וכיון שמציאותו שורה בעולם, גם פעלו בו כל חלקי השבת.

ובעולמו זה של הבורא אכן היתה הברכה של שבת שרויה על כל המעשה, וכן דרשו במדרש על הפסוק 'ויניחהו בגן עדן' - ויניחהו נתן לו מצות שבת כמה דאת אמר 'וינח ביום השביעי' לעבדה 'ששת ימים תעבוד' ולשמרה - 'שמור את יום השבת לקדשו' (בר"ר טז, ד).

וכמו שכתב באבן עזרא, שפשטות משמעות הפסוק, שיש ברכה בעולם הזה. כי אכן באותו זמן, ביום השבת היה העולם מתעלה להיות בו ברכה בכל העניינים.

אולם אחר המבול שכאמור אין זה עולמו של הקב"ה, אזי נסתלקה גם ברכת השבת מן העולם. ובוזה מיושבים דברי האבן עזרא, שאמנם כיום אין הברכה מורגשת באומות העולם וכדברי

הרמב"ן. שמאז הסתלקות השכינה מהארץ אין לאומות העולם כל חלק ושייכות ביום השבת של הקב"ה - 'ולא נתתו לגוי הארצות'. ולכן מני אז נצטוו 'יום ולילה לא ישבותו' (ח, כב). ובגמרא למדו מכתוב זה שגם בשבת אין לגוי לשבות ממלאכה - ואמר ריש לקיש עובד כוכבים ששבת חייב מיתה, שנאמר ויום ולילה לא ישבותו (סנהדרין נח:).

עם ישראל חזרו וזכו לעולמו של הקב"ה

אבל אחר עשרה דורות מהמבול, כשאברהם אבינו התחיל לחדש את הקשר של הבורא אל העולם והחזיר את השכינה לארץ, וכדאיתא במדרש - כיון שחטא אדם הראשון נסתלקה שכינה לרקיע הראשון, חטא קין נסתלקה לרקיע השני, דור אנוש לשלישי, דור המבול לרביעי וכו' עמד אברהם והורידה לשישי, עמד יצחק והורידה מן השישי לחמישי וכו' (בר"ר יט, ז). אזי אברהם וצאצאיו חזרו להיות בעולמו של הקב"ה.

ואכן מאז חזר הקב"ה להתנהג עם אברהם ועם ישראל כפי ההנהגה הראשונה שבה נברא העולם מתחילה, באופן של נתינה וחסד, והוא עצמו שומר עליהם ודואג להם, וכפי שנהג הקב"ה

עם האבות שברך אותם 'בכל' 'מכל' 'כל', ואחר כך בעם ישראל שהיו ארבעים שנה במדבר והקב"ה סיפק להם כל צרכיהם במזון ולבוש ודיוורים וכדכתיב 'לא חסרת דבר' (דברים ב, ז), וכן בארץ ישראל היה הדבר באופן קבוע, כדכתיב - 'תמיד עיני ה' אלוקיך בה' (שם יא, יב).

[ועיין במדרש (בר"ר לג, ו) שיש מ"ד דס"ל שלא היה המבול בארץ ישראל, כלומר שבארץ ישראל נותרה ההנהגה בבחינה הקודמת, והטעם משום שהיא מיועדת לעם ישראל, וכנ"ל. אכן יש דעה במדרש שם דס"ל שרק בגן עדן לא היה המבול, כי רק שם נותר עולמו של הקב"ה כמו שהיה מקדם].

ולכן האבות גם חזרו וזכו למציאות השבת, והיו מקיימים מצות שבת, 'קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין' (ימא כח:), 'שמר יעקב את השבת' (בר"ר עט, ו), ומתקיימת בהם הברכה - ברכה שרויה בעיסה ונר דלוק משבת לשבת (רש"י כד, זט). ואחר כך ביציאת מצרים, כאשר ה' לקח את בני ישראל להיות לו לעם, השבת ניתנה לכל כלל ישראל, אותה שבת שנגזזה מבני נח חזרה וניתנה לישראל. כי ישראל שבו להימצא בעולם של הקב"ה, ולכן הם זכו לחזור אל מציאות הברכה של שבת - ראו כי ה' נתן לכם השבת על כן הוא נותן לכם לחם יומיים (שמות טז, כט).

היכל השבת

ברכת השבת

לאחד, ויבואו כל נשיאי העדה ויגידו למשה (שמות טז, כב). וברש"י על לשון הפסוק 'והיה משנה' - לאחר שיביאו, ימצאו משנה במדידה, על אשר ילקטו וימודו יום יום, וזהו לקטו לחם משנה, בלקיטתו היה נמצא לחם משנה (רש"י שם טז, ז).

צרכי השבת בכל הדורות בלי טורח

וברכה זו של שבת לא רק בדור המדבר היתה, אלא תמיד יש ברכה מעין זו בשבת לישראל, דהיינו, שכל ההוצאות עבור צרכי השבת באות בלא טורח ובלא עמל, כי אם באות מאליהם מן השמים. אלא שבדור המדבר שהיתה הנהגת ה' גלויה, אשר עין בעין נראה להם וענגו עומד עליהם. וברכת פרנסתם ומאכלם התמידיים היו להם מאת ה' באופן גלוי. אזי גם ברכת השבת היתה נגלית וחשופה באופן נראה ומוחשי. אבל בזמן הזה כאשר הנהגת ה' נסתרת ומכוסה בדרכי הטבע, וכן פרנסת האדם ומוזונו באה מאת ה' בהסתר בתוך דרכי העולם, על כן גם ברכה מיוחדת זו של השבת נעלמת ומכוסה. אך בעצם, יש בכל הזמנים סדר זה כעין שהיה במן. ובזמר 'כי אשמרה שבת' - הנה לדור ראשון נתן קדושי, מופת בתת לחם משנה בשישי, ככה בכל ששי יכפיל מוזני (זמר ליום השבת לראב"ע). דהיינו שכל ימות החול המזונות באים על ידי עמל ויגיעה, אבל בשבת קודש שורה ברכת ה', שכל הצרכים של שבת באים לאדם בלא טורח ומלאכה. וכדאיתא בגמרא - לוו עלי ואני פורע (ביצה טו:). ובמדרש - ברכו מפני היציאה (בר"ר יא, ג).

ברכת השבת בירידת המן

משמעות הברכה של שבת נראתה בעליל בעת ירידת המן, כדאיתא - ויברך אלוקים את יום השביעי וגו' רבי ישמעאל אומר ברכו במן וקדשו במן, ברכו במן, שכל ימות השבת היה יורד עומר, בערב שבת שנים (בראשית רבה יא, ב).

בפרשת המן' באה לידי ביטוי בפועל צורת ההשפעה האלוקית המיוחדת שניכר בה ההבדל בין ימות החול לשבת, [ובאותו זמן אכן ניתנה להם לראשונה מצות השבת].

שלשה חלקים בברכת השבת

ומפרשה זו אנו למדים בפרוטרוט מהי ברכתה של השבת. והם שלשה חלקים - א. צרכי השבת באים בלי טורח. ב. הריבוי והשפע שורה בכל צרכי השבת. ג. כל ענייני שבת יש בהם טעם וכן מיוחדים.

צרכי השבת באים בלי טורח

החלק הראשון שמצינו בברכת השבת, הוא מה שמפורש בפרשה להדיא. שבכל יום היו צריכים ללקוט דבר יום ביומו את מזון אותו היום, אולם ביום השבת לא הוצרכו ללקוט, אלא על ידי לקיטת המן עבור יום השישי, כבר היה להם גם העומר של יום השבת. שאפילו מעשה קל של לקיטה לא הוזקקו לטרוח יותר ביום השישי עבור לקיטת העומר של יום השבת, אלא באותו מעשה לקיטה עבור יום השישי, נוכחו לראות שהיה להם שני עומרים. כדכתיב - ויהי ביום השישי לקטו לחם משנה שני העומר

צרכי השבת מתברכים בריבוי

טעמו כמו שכתוב בפרשת בהעלותך - וטעמו כטעם לשד השמן (במדבר י"א, ח).

בכל הדורות מתברכים מאכלי וצרכי השבת

ואיתא בחז"ל שגם מעלה זו קיימת בכל הדורות - אמר לו קיסר לרבי יהושע בן חנניא, מפני מה תבשיל של שבת ריחו נודף, אמר לו תבלין אחד יש לנו ושבת שמו, שאנו מטילין לתוכו וריחו נודף, אמר לו תן לנו הימנו, אמר לו כל המשמר את השבת מועיל לו, ושאינו משמר את השבת אינו מועיל לו³ (שבת דף ק"ט). וזה נובע מצד ברכת השבת, שיש בו ברכה של 'לחם משנה' - משונה לשבח בטעמו ובריחו. וכדאיתא במדרש על פסוק ויברך - ברכו במטעמים (בר"ר י"א, ד).

ונראה, שלא רק במאכלים אשר נאפו ונתבשלו במיוחד עבור שבת נאמרה בהם הברכה המיוחדת, אלא כל המאכלים אשר מיועדים לשבת חלה עליהם ברכת השבת.

שלשה דברים בברכת השבת -

בלי טורח, ריבוי, טעם וזיו

הנה כי כן ברכת השבת יש בה כמה גווניו של ברכה - א. שצרכי השבת באים בלא טורח. ב. שיש שפע ריבוי וכפילות בכל. ג. שיש בכל ענייניו שבה מיוחד בטעם וריח וזיו.

וכך כתב באור החיים על הפסוק ויברך אלוקים וגו' - צריך לדעת מה היא הברכה, ורבותינו ז"ל אמרו ברכו במן וכו', ודבריהם ז"ל אינם אלא רמז בכתוב, אבל הפשט לא ידבר על זמן מהזמנים העתידין. והנכון במשמעות הכתוב הוא, כי להיות שהעולם הזה צריך הוא לשפע המקיים, והיא בחינת האכילה והשתיה וצרכי האדם, וכולן מושגים על ידי טורח ויגיעה הגשמית וחולין היא, וה' כשרצה לקדש יום השביעי, קדם וברכו שלא יחסר בו דבר, הגם שאין טובת העולם השפל מושגת מהפרישות והקדושה, אלא מעסק חול, אף על פי כן ברכו, שלא יחסר טוב, ועוד לו שהוא יתר על שאר הימים, לחם משנה, שלש סעודות, ותענוגים יתירים, וזו היא ברכתו.

ברכת השבת על כל חלקי הבריאה

ופשוט, אין ברכה זו דווקא במאכלים, אלא כל הצרכים וכל חלקי הבריאה, יש בהם בשבת יותר ברכה וחסד ומעלה, כגון בגדי שבת, והכלים והרהיטים והבתים, והבריאה כולה על כל

ועוד איתא שהיה ברכה נוספת בלחם של שבת, שנוסף על כך שבא בלא טורח בא גם בריבוי שהיה מנת הלחם כפולה - 'לחם משנה'. ואמנם בפשטות הכתובים, שיעור המן שלקטו בשביל שבת היה כשיעור המן שלקטו לכל יום, עומר לגולגולת, אלא שיעור זה הקדימו ללקוט ביום הששי לצורך השבת, ש"ביום הששי לקטו לחם משנה שני העומר לאחד" (שמות טז כב), אך ה"לחם משנה" שלקטו לא היה מיועד כולו ליום השבת, אלא עומר אחד ליום הששי ועומר אחד ליום השבת. אולם ב'דעת זקנים מבעלי התוספות' כתבו שמלבד מה שלחם השבת הקדים לרדת ביום הששי, אף מנת השבת עצמה היתה כפולה - "אמר רבי יצחק וכו' שבכל יום היה יורד לישראל מן פרידה אחת ובשבת שתי פרידות, פירוש כפולות, כלומר שכל סעודה שיוצרת בשביל שבת יורדת כפולה בלחמה וכו' כי דרך לאכול בשבת יותר מסעודות של חול מפני נשמה יתירה"² (שמות רבה טז, כב).

[ויש לומר שזו היא גם הכוונה בלשון המכילתא (שם ה) "כשהוא אומר שני עמרים לאחד הרי לחם כפול אמור, הא מה ת"ל לחם משנה לחם משונה, כיצד בכל יום היה בו עומר אחד ובשבת שני עמרים". כלומר שמשונה בכך שבשביל שבת לבד היו בו שני עמרים].

צרכי השבת מעולים בטעם במראה ובריח

ועוד נוסף ברכה שלישית, שהלחם הנלקט עבור שבת היה בו גם תוספת מעלה בטעמו ובריחו ובמראיתו, כדאיתא ברש"י - לקטו לחם משנה וכו' ומדרש אגדה לחם משונה, אותו היום נשתנה לשבח בריחו וטעמו (רש"י שם). והוא ממכילתא - והיה משנה. לחם משונה. אתה אומר לחם משונה הוא, או אינו אלא לחם כפול, כשהוא אומר שני העמר לאחד, הרי לחם כפול אמור, הא מה תלמוד לומר לחם משנה, לחם משונה. כיצד, בכל יום היה בו עומר אחד, ובשבת שני עמרים. בכל יום היה ריחו נודף, ובשבת יותר. בכל יום היה מצולה בזה, ובשבת יותר (מכילתא פרשת ויסע פרשה ב).

ועיין במלבי"ם שכתב דהא דכתיב על המן - וטעמו כצפיחית בדבש (שם טז, ל) הוא רק בשבת, - נוסף בו מתיקות לעונג שבת, שפסוק זה סומך לעניין המן שאכלו בשבת. אבל בימות החול היה

2. ובה יישבו מנהגו שמקפידים על לחם משנה בכל שלושת הסעודות.

3. ובמדרש עוד עובדא כעין זו - רבינו עשה סעודה לאנטונינוס בשבת, הביא לפניו תבשילין של צונן, אכל מהם וערב לו. עשה לו סעודה בחול, הביא לפניו תבשילין רותחין, א"ל אותן ערבו לי יותר מאלו, א"ל תבל אחד הן חסרין, א"ל וכי יש קלרין של מלך חסר כלום, אמר לו שבת הן חסרין, אית לך (בר"ר י"א ד).

וממעשים אלו שהובאו בחז"ל מוכח שלא רק היהודי מרגיש יותר שבה במאכלי השבת, אלא שמשום ברכת השבת חלה הברכה במאכלים עצמם, אמנם כל איש ישראל נוסף לזה זוכה גם לנשמה יתירה, וכמ"ש רש"י - שמרחיבים דעתו לאכילה ושתיה (תענית כז): אך בעובדות אלו שהיו בקיסר ובאנטונינוס, מוכח שגם הנכרים הרגישו בטעם המיוחד, ואף שוודאי אין להם נשמה יתירה, אלא זה מברכת השבת, שעצם המאכלים מתברכים מכת הברכה השוריה בשבת. וכן משמע מלשון חכמים שאמרו 'משונה בטעמו', דמשמע שהמן עצמו נשתנה טעמו למעוליותא, ולא רק בפי האוכלים אותו.

וכן משמע ממה שכתב הארז"ל שהטעם בער"ש ממאכלי שבת זוכה לחיים עליונים (שער הכוונות כוונת הטבילה בער"ש). ומשמע שבמאכלים עצמם חלה ברכת השבת.

חלקיה, שורה עליהם זיו ברכת השבת, וכל הדברים נעשים יותר נאים ומשובחים. וכמו שכתב בחזקוני על הפסוק ויברך אלוקים את יום השביעי - שבו העולם יהיה מלא כל טוב וברכה ושובע.

וכדאיאת במדרש שם - ברכו בעטיפה וכו' ברכו במאורות וכו' ברכו באורה וכו'. ברכו בנר, ובי היה המעשה, פעם אחת הדלקתי את הנר בלילי שבת, ובאתי ומצאתי אותו במוצאי שבת דלוק, ולא חסר כלום.

וכן האדם עצמו שורה בו ברכה בחדוות לבו ומאור פניו, בחכמתו ורגשותיו. עיין שם במדרש - ברכו באור פניו של אדם וכו'. ושם - מפני האיסטניסים. ועיי"ש במפרשי המדרש דהיינו שבים השבת ניתן ברכה לאיסטניסים, שכל ימות החול אינם יכולים לאכול אלא מעט, שיוכלו לאכול ולענג את השבת כראוי.

ובכל הדברים והצרכים יש בהם את ברכת השבת בכל שלשת חלקי הברכה, דהיינו שהם באים בלא טורח ועמל. וכן שהם באים בשפע ובריבוי. וגם שיש בהם חן וחיו ונוי וטעם מיוחדים.

וברכה זו של השבת, נתן ה' רק לישראל, שכיון שהם עמו נתן להם את ברכת השבת, וזהו מה שכתוב שם בפרשה - ראו כי ה' נתן לכם השבת. כלומר שבסדר זה של ירדת המן כל ששת הימים, וביום השישי לקטו לחם משנה, הם 'ראו' בזה בחוש, כי ה' נתן להם את השבת. סדר זה עצמו, היה המציאות של נתינת

ברכת השבת לישראל. כאשר ראו בעיניהם, שכל הימים יורד המן ביומם, ואילו עבור השבת ניתן להם המן ביום השישי.

שלושת חלקי הברכה כנגד הברכה בהשלמת הבראה

שלושה ענייני ברכה אלו, נובעים כאמור כנגד שלושה ענייני שלימות שהיו בבראה בעת גמור מלאכתה, על כן ברך את היום השביעי שלעולם יהיה יום זה מבורך בענייני שלימות אלו.

ועיקר הברכה הוא כמבואר, שלא יוצרך יום השבת לעשות בו שום מלאכה אלא הכל יהיה מוכן מערב שבת. וברכה זו היא כנגד מה שבים זה נשלמה המלאכה, ולא נצרך העולם יותר למלאכה והכנה, אלא הכל היה מוכן.

אכן עוד ברך ה' את יום השבת בשני עניינים, בברכה של ריבוי בכמות, ובברכה של תוספת טעם וחן באיכות. וברכות אלו הם כנגד חלקי השלימות שהיתה בבראה ביום השביעי.

שכנגד מה שהיה העולם ביום השביעי, שלם בכל חלקיו, ומלא ברבי רבבות צבאיו. על כן ברכו ה' שיהיה מבורך בכמותו, וכל אשר בשבת בא כפול ובמשנה כמות.

וכנגד מה שהיה העולם מושלם באיכות ביופי וחו, על כל חלקיו. על כן ברך את היום השביעי שיהיה מבורך בכל ענייני איכות בחן וחיו וריח וטעם, וכל מה ששייך לשבת מתברך באיכות וצוף טעמו.

חכמה ומוסר

עבודת ה' יחד עם כלל ישראל

סגנון התורה פונה לכללות עם ישראל

בכל התורה סגנון הכתוב הוא באופן של פניה ויחס אלינו כאל 'עם', כל הציוויים וההבטחות והיעודים, ולעומת זאת גם האזהרות והתוכחות, מדברים אל כללות העם. וכן צורת העבודה וההנהגה הנדרשת, נתבעת מן העם בכללות.

וזו היתה הכוונה בבחירת עם ישראל, שיהיה 'עם' המתמסר לתפקיד של העיסוק בכבוד ה' ומלכותו ית"ש, 'עם' ההולכים בדרכיו שומעים בקולו ועושים רצונו, 'גוי קדוש' אשר שמו הקדוש נקרא עליהם. וכאשר ישראל עובדים אותו באופן זה שכם אחד, אזי עולה לפניו יתברך עבודה אחת גדולה מכללות העם. וכן כל התפילות מיוסדים בלשון רבים כלומר שהעם כולו פונה ומתפלל אל ה'. [וזה עניינה של התפילה בציבור, והוא גם הכוונה במה שתיקנו המקובלים לומר בכל מצוה 'בשם כל ישראל!']

עבודה מתוך רגש שייכות כחלק מעם ישראל

בזמנינו רגילים לדבר ולעורר על ההתעלות האישית, וכן כאשר מדובר על שחר ועונש, עוסקים בגמול העתיד לבוא בפרטיות על האדם בעוה"ז או על נשמתו בעולם הבא. ובוודאי גם זה מבוסס על מקורות וסימוכין בפסוקים ובחז"ל, אולם יש לדעת כי עיקר הדגש צריך להיות מבוסס על ההשתייכות לעם.

עלינו להפעיל בליבנו את הרגש של מחויבותנו כעם, הן לעבדו כעם, דהיינו שבעת קיום המצוות והעבודה לעשות זאת מתוך רגש ותחושה שעושים זאת בתור 'עם', דהיינו שכל אחד ממלא את תפקידו מצד שהוא חלק מהעם, וכל עשייתנו היא יחד עם כללות העם. כשהשמחה והסיפוק משמירת התורה והמצוות, הוא משום שבזה נמצא שהעם נוהג כראוי ומתעלה.

וכמו כן על כל אחד לשאוף שהעם כולו יתעלה וימלא את יעודו הנשגב, ואפילו כאשר הוא נוהג כראוי באופן אישי, עדיין אינו מרוצה כיון שלא בא הדבר אל מטרתו כל זמן שאין כל העם נוהג כראוי. והצלחת עם ישראל כולו בגשמיות וברוחניות היא עבורו שחר ואושר, והפסד העם וירידתו ח"ו ברוחניות או בגשמיות נחשבים כצער וכאבו האישי, ובהצלחת העם רואה את הצלחתו ושמתחו, כי האומה כולה כחטיבה אחת היא, וכל יהודי הריהו כאבר מגוף כלל האומה.

שיהא לב האדם עם מצב האומה

ורק כאשר יהיו חדורים בקרבינו רגשות אלו, נוכל לבוא לידי שמחה ורוממות ואושר אין קץ על ה'אתה בחרתנו' שבחר בנו ה' וקירבנו ורוממנו וקידשנו לשמו ומיטיב עמנו ודואג לצרכינו, ובאותה מידה ידאב לבבינו ויהא מיצר ודואג על משבר האומה בגלות, וממילא נצפה בכליון עיניים לגאולתן של ישראל, וכל

מאוחד עם בני שבטו, בכל זאת עיקר רגש האחדות להרגיש כחטיבה אחת עם הכלל, צריך להיות מכוון כלפי העם כולו, והקשר לשבט הוא רק בעל ערך משני. והוא מה שציוותה תורה 'אהבת לרעך כמוך', ולא תשנא את אחיך בלבבך', משום שרגש הרעות והאחווה צריך להיות נובע מהיות העם כולו בני עם ה', בהיותנו כולנו עם אחד ומאוחד.

התופעה של נאמנות האדם למשפחתו ולחוג והקהילה אליה הוא משתייך, אף שהוא רגש נכון, אך יש לדעת שעיקר רגש זה של התאחדות בקבוצה, עליו להיות מופנה ל'משפחת בני ישראל', ולחוג הכללי שהוא 'עדת ישראל'. ועלינו להחזיר בקרבינו את ההרגשה שזה עיקר המשפחה והחוג שלנו, וכדרכיב 'בנים אתם לה' אלוקים לא תתגודדו', ודרשו חז"ל 'לא תעשו אגודות אגודות', כלומר שמכיון שאנו בנים לה' כמשפחה אחת אל לנו להיפרד לאגודות אגודות.

ובזאת יבחן האדם, האם נאמנותו לכלל נובעת מצד התקשרותו לעם ה', שאם שמח הוא בהצלחת כל חוג בתוך היהדות גם אם אינו משתייך אליהם, אות הוא כי רגש קודש של עם ה' מפעם בקרב.

ההתייחסות הנכונה של יהודי למעמדו היא, שהוא פרט המהווה חלק וחוליה המרכיבים עם גדול ונכבד, ורק כך נוכל לקיים את המצוות כפי אורית הדברים שאנו מצויים בתורה כרוחם וכלשונם, בצורת קיום ועשייה באופן של 'עם'.

שאיפתנו ותקוותינו תהא מתי יגיע העם למעלה העליונה המיועדת לו.

ובימינו נחלש רגש זה של שייכות לעם, וחדרה אווירה של נתינת יותר יחס וערך להצלחת הפרט, ואין מחשיבים כל כך את הערך של העם. אולם יש לדעת שבדבר זה הוא מיסודי התורה והמצוות.

[נוסף על כך, דבר זה מעניק תחושת עוז רוח והרמת קרן לאדם, שאינו אובד בפרטיותו הזעירה, אלא יש לו שייכות והוא חלק מדבר גדול ותנועה אדירה, ובפרט כאשר אנו עם קדוש ונבחר לה', אזי רגש השייכות אליו נותן בלב האדם רוממות וגדלות].

עיקר רגש האחדות לקבוצה שיהא מכוון לקבוצת 'עם ישראל'

ואף שבניינו של עם ישראל מבוסס על י"ב שבטים, (שכלל שבט ארץ נחלה לעצמו) ומטבע הדברים כל אחד רואה עצמו

ברכת מזל טוב ורוח נחת

שלוחה מאתנו מקרב לב
למעלת כבוד האי גברא יקירא
רבים נהנים ממנו עצה ותושיה, מחשובי קהילתנו
מסור מזה שנים בנאמנות לפעולות המכון בעצה ובמעש
וחלקו רב בכל הוצאת ספרי רבינו זצוק"ל

הרה"ג רבי **מושה קירשנבוים** שליט"א

ראש ארגון "אושר"

לרגל שמחת אירוסים בתו תחי'
עב"ג הבחור המופלג מחשובי תלמידי ישיבתנו הקדושה
בן ידידנו האי גברא רבה
מחשובי קהילתנו והעוסקים בהרבצת תורה וחינוך בקהילתנו הקדושה

הרה"ג רבי **מנדל רבינוביץ** שליט"א

מתומכמי מכונינו

יהי רצון שיוכו הם ומשפחתם לרווח רוב נחת דקדושה
מהם ומכל צאצאיהם לתפארת המשפחות הנכבדות
וזכות החזקות והקמת התורה תעמוד לכם
להתברך בכל הברכות האמורות בתורה
וימלא ה' כל משאלות לבכם לטובה ולברכה אמן

המברכים

הנהלת מכון 'כתבי בן מלך'

ברכת מזל טוב לידידנו

הרב **עקיבא יוסף** ב"ר **מרדכי לוצקין** שליט"א
לרגל הולדת הבת

ברכת מזל טוב לידידנו

הרב **יואל רוזנברג** שליט"א
לרגל בר מצוה לבנו

ברכת מזל טוב לידידנו

הרב **דוד פרוש** שליט"א
לרגל הולדת הבן

תכל'ס

מכבי מקבלים את הטוב ביותר במהירים המשתלמים ביותר

רק לחברי מכבי:

- הינם** מנשקפי האגה קלידים מנשקפי האגה קלידים
- 23** טיפולים שניים משומרים לסיפיל
- 23** ללא תשלום ללא תשלום בסמנת מברית
- 23** אימון כשר או קבוצתי לסיפיל

רק חברי מכבי חסידים מואת שקלים בענה על טיפולי שניים

יש קופות חולים ויש מכבי *4535

ממש נסיון לסיפיל מכבי

מעמד זיכרון והתעוררות לרגל יום השנה הראשון לרבינו הגדול בעל ה'בן מלך' זצוק"ל

התכנסות לזכרו • סעודת מצוה
שמחה בהופעת שני הספרים החדשים של רבינו זצ"ל

ביום רביעי בערב אור לט"ז מרחשון תש"פ יום הזכרון הראשון לרבינו הגדול זצ"ל יתקיים אי"ה מעמד הזכרון והתעוררות הגדול לכל בני קהל עדת ירושלים הי"ו דברים מפי ראשי ורבני הקהילה ורבנים חשובים שליט"א הנואם המרכזי הגאון הגדול רבי **ברוך דוב פוברסקי** שליט"א - פרטים יבואו -

סעודת מצוה מרכזית הנערכת על ידי מפעל מכון 'בן מלך'

לרגל ההילולא, ולכבודה של תורה
עם הופעת שני הספרים החדשים
של רבינו זצ"ל מסדרת 'בן מלך' על התורה
ויקרא חלק א' במדבר חלק א'

ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לחמשת הספרים שיצאו בשנת ההסתלקות

נתייחד כולנו עם זכרו, נתחזק יחדיו בהליכה בדרכיו ובהמשך מפעל תורתו המבורך "דבריהם הם הם זכרונם" ואין לנו שיור רק התורה הזאת

"תורתו מגן לנו, היא מאירת עינינו, הוא ימליץ טוב בעדנו"